

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ.

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОСТАУПНИКА У СРБИЈИ.

Лист излази 1. и 16. сваког месеца.

О УРЕЂЕЊУ СУДОВА У СРБИЈИ

РЕФЕРАТ

П. Ј. Савића

секретара министарства правде

(НАСТАВАК)

Није прошло ни три године дана, а већ се оваква организација судова показала као незгодна због дуге процедуре пред њима. У жељи, да се то скрати, издат је 25 Јануара 1858 год. (збор. 11, стр. 7) закон о новој организацији судова.

Састав првостепеног суда, у главном, остао је дотадашњи, само је додато, да кад би један судија не достајао за пуноважну седницу, онда два присутна судије писменим решењем одреде од писмоводног особља једно лице по звању најстарије, које има својства за судију прописана, те да недостајућег судију заступу.

А круг радње само по кривичним предметима овако је измењен: Решавао је о томе, да ли ће се оптужени из притвора или из слободе бранити. Решење, које доноси притвор, подлежало је ревизији касац. суда; а решење, које изриче бранење из слободе, извршно је. Пресуде, којима је изрицао казни, које нису прелазиле бој од 50 штапова, или робију или затвор од три месеца, или лишење тромесечне плате чиновника, подлежале су расматрању касационог суда, ако би жалбе било; а тако исто и пресуде, које би пуштале оптуженога из недостатка доказа. А пресуде, које гласе на веће казни, поднашао је одма по званичној дужности апелц. суду.

И апелационих судова лични састав остао је дојакошњи. Но за пуноважну седницу изискивало се, поред председника или његовог заступника, најмање још три члана; недостајућег могао је да заступи секретар, ако је имао прописане године за судију. Територијална надлежност по окрузима остала је такође дојакошња; а тако исто и предметна надлежност, само су од кривичних предмета изузети они, који по устројству окр. судова иду у надлежност касац. суда. Оне пак пресуде своје, које би гласиле на смртну казну, или на више од пет година затвора, робије или заточења, или на шибу већу од 6 пута на место, или на лишење чина или звања, или на низвргнуће на нижи степен, апелац. суд слао је по званичној дужности касац. суду на размотрење, а остале по жалби. Пресуде, које ослобођавају оптуженога као невина, извршене су.

Касациони суд састојао се из једног председника, једног подпредседника и осам чланова. Радио је у два одељења. У сваком, поред председника или подпредседника, заседавало је још по четири члана са секретаром. За пуноважну седницу одељења изискивало се најмање три члана и председник. Председника или подпредседника могао је заменити у председавању најстарији члан.

Главни задатак овоме касац. суду био је, да се стара: да се прописани у земљи, како формални тако и материјални закони, у спорним и неспорним, као и у кривичним предметима, код земаљских судова, једнообразно и у правом смислу набљудавају и употребљују. Радио је по своме кругу *сасвим независно од сваке друге власти*. У круг његова рада спадало је, у главноме, да уништава или оснажава коначне пресуде и решења нижих судова, по спорним неспорним и кривичним предметима. У овим потоњим, кад прогласи за снажне оне пресуде, које доносе казну смрти, или више од пет година затвора, робије или заточења, шибу већу од шест пута на место, лишење чина и звања или низвргнуће на нижи степен, он их спроводи преко попечитељства правосуђа Къазу ради помиловања осуђенога, и придодаје том приликом своме спро-

водном шему и опстојателства, ако би каквих било, која би заслуживала призрења за помиловање.

Још су неки послови стављени у круг рада касациономе суду, које је он расправљао у *општој седници*, у којој су по правилу председник, подпредседник и свију осам чланова заседавали. За пуноважну општу седницу изискивало се најмање шест чланова и председник или подпредседник, а у случају препреке једнога од ових председавао је најстарији члан.

У општој седници расправљани су ови предмети:

а, у којима би нижи суд, кога је пресуда касационим судом једном уништена била, опет при првој остао;

б, у којима се решава питање о сукобу између самих грађанских судова и између ових и полицијских или војних, због надлежности; или се решава о препрени једнога суда за суђење и одређивање другога на место спреченог; или се на захтев испечитељства правосуђа даје мњење о каквоме закону; или се чини предлог за измену, допуну и објашњење каквога закона; или се дају примедбе на какав претпис или настављење попечитељства, за које би касац. суд налазио, да се са постојећим законима не слаже, и да због тога по њему не може да поступи;

в, у којима се између чланова једног одељења прописана вишина гласова не би могла постићи, због разногласног тумачења закона; и

г, они, који би држање опште седнице због тога изискивали, што се приметило, да су њима подобни предмети у одељењима разногласно решавани.

Сва закључења касац. суда, изузимајући обичну претписку и предлоге, носила су наслов у име владоца, којег се име и титула потпуно излаже.

У 1859 години установљен је, по указаној потреби, један трговачки суд у Београду, законом од 12 Децембра (зб. 12 стр. 107). Надлежан је само за трговачке послове и стечаје над трговачким имањем, по предмету; а по територији за варош Београд и цео београдски округ. Састоји се из једног председника, једног сталног члана, који морају

имати поред осталих услова за судије окружних судова, нарочито и тај, да су правне науке свршили, и шест редовних чланова из трговачког реда, и шест чланова заменика. Председник, сталан члан и остало особље, поставља се указом, на предлог министра правде; а чланове из реда трговачког и њихове заменике избира скупштина београдских трговаца под управом председника општинског суда у Београду, но и њих министар правде предлаже Владоцу, који их у њиховом звању утврђује претписом. Ови чланови из трговачког реда, као привремени, служе без плате. Избор им вреди за једну годину. Од њих шесторице редовних служе по тројица на измене сваког месеца; заменици пак само у недостатку или препреци редовних, заступају редом један за другим и то само на један дан редовног члана; о чему води рачун председник.

Пуноважна је седница овога суда онда, кад су у њој поред председника и сталног члана, или једнога од њих, још тројица од изабраних чланова или њихових заменика.

По овоме закону могу се у сваком окружном месту где нема трговачког суда, изабрати на годину дана по 12 људи из трговачког реда и других еснафа, па свака страна, којој би се судило по предмету коме од оних, у овоме закону наведених, може, ако би хтела, по једнога члана суда заменити једним од ових дванаест изабраних лица, а ако неће суде јој стални чланови окружнога суда.

Законом од 12 Фебруара 1860 год. (зб. 13 стр. 12) укинут је касациони суд, и преустројен апелациони суд тако, да је добио власт касациону и задржао власт суђења у другом и последњем степену; радио је у два одељења, и имао је председника, подпредседника и осам чланова.

А за кривична дела нарочито је установљен један апелац. суд са једним председником и четири члана. Он се управљао у овим предметима по устројству већ постојећег апелационог суда; но примедбе његове против пресуда нижег суда, за овај су биле обавезне. Овај суд назван је 16 Августа 1860 (зб. 13 стр. 140) „велики суд за кривична дела“, а дотадањи апелац. суд „велики суд за грађ. дела“.

Питања о сукобу између ова два суда решавана су у општој седници њиховој, у којој су заседавали њих шесторица из великог грађанског, и тројица чланова из великог кривичног суда, под председништвом једнога од председника или подпредседника.

За кривичне пресуде учињена је измена 4 Јан. 1864 г. (зб. 17 стр. 2) у устројству великог суда, у томе, што су од тада министру правде слате ради подношаја Њазу на помиловање само оне пресуде, које гласе на смртну казну, а остале не.

У 1864 год. имали смо један нарочити суд, по закону од 11 Јуна те год. (зб. 17 стр. 265); који је судио кривице великих судија. Како судије првостепених, тако и судије великих судова, за злочине и преступе у званичној дужности, давао је министар правде под суд на онај начин, као што је прописано и за друге чиновнике (а то је по ислеђењу комисије а по решењу у минист. савету). Судијама првостепених судова судили су редовни судови; а за велике судије образовао се нарочити суд од седам судија, и то: четири државна саветника, и три судије великог суда. Ове судије постављао је владалац указом, на предлог министра правде, за сваки поједини случај. Овај суд судио је у првом и последњем степену; изрицао је све оне казне, које су казним законом прописане; а о грађанским питањима није решавао, него је упућивао дотичне стране на грађ. парницу код редовних судова. При решавању није се држао положних правила о доказима, него је по своме слободном, из укуиног ислеђења и доказа приеном убеђењу, дело пресуђивао или решавао; али је обвезан био да стави написмено побуде, на основу којих је пресудио или решио. Пресуда или решење било му је одма извршно, није подлежало никаквом даљем разматрању, као што ни судије нису подлежале никаквој одговорности за своју пресуду или решење. Закључења своја достављао је министру правде, који их је саопштавао дотичном лицу; и чим суд то министру достави, сматрао се одма за разрешена од дужности.

Да споменемо још и дисциплинарни суд, који суди чиновницима грађ. реда и јавним правозаступницима за иступе у дужности или ван ове. Дисциплинарни суд заведен је законом о чиновницима од 15 Фебруара 1864 год. Састоји се из седам судија, четири заменика и једног деловође. Судије се постављају владалачким указом, по предлогу министра правде, на једну годину дана, из виших државних чиновника, из места централних надлештава, и ни један не може бити нижег звања од члана окружног суда. Они врше ову дужност бесплатно. Деловођу одређује министар правде. Дисциплинарни суд решава на основу акта чињеног ислеђења; по где сам за потребно нађе, или на захтев оптуженога, може наредити лични предстанак оптуженога и сведока, или испит сведока код дотичног окружног суда. Он решава по већини гласова; и при решавању има у виду нарочито интересе државне службе и одржање реда у истој, кад решава о кривицама чиновничким; а кад решава о кривицама правозаступника, нарочито има у виду важност позива и поверења, које се мора имати у правозаступнику. Он није обвезан држати се положених правила о доказивању, него се ослања на своје слободно убеђење, приљено из укушног ислеђења и доказа. Изриче казну новчану до три месеца плате, или лишење службе код чиновника; а код правозаступника, новчану казну до 200 талира или лишење права на правозаступништво. Пресуде су му и решења одма^д извршне.

Сва^д дојакошња уређења првостепених и великих судова укинута су законом од 20 Фебруара 1865 (зб. 18 стр. 23), који је донео нову организацију ових судова.

По овоме закону постоје сада у сваком округу по један окружни суд, и овима равни постоје у Београду суд вар. Београда и трговачки суд, но овај са особеним устројством, које смо раније видели; постоји даље један апелациони суд, и над свима овима један касациони суд.

Окружни судови могу се састојати из једног, а по потреби и из више одеђења. У свакоме од ових судова морају бити најмање три судије (разумевајући ту и председника), и ес-



кретар. Остало особље поставља се по потреби. Ови судови надлежни су за грађанске, кривичне, пунилске и трговачке предмете, у границама, које су изложене у овом устројству и у поступцима судским. За изрицање правде захтевају се три судије и деловођа. Недостајућег или спреченог судију заступа секретар, а у препреци овога, по одредби председника други чиновник суда, који има својства за судију прописана.

Апелациони суд постоји над свима првостепеним судовима, као суд другог и последњег степена, за све оне спорне и неспорне грађанске, као и кривичне предмете, које су у првом степену решавали првостепени судови. Апелациони суд има десет судија, између којих је један председник, и ради у два одељења, у којима морају бити пет судија и деловођа. Послове и судије по одељењима распоређује председник. У недостатку или препреци судије замењује га секретар, који има својства за судију прописана.

Касациони суд је један за целу земљу над свима првостепеним судовима, над апелационим судом и над главном контролом у смотрењу спорова о правителственим и под надзором правителства стојећим рачунима. Он постоји у месту централне управе. Има 15 судија, између којих је један председник. Главни је задатак касационога суда да мотри, да се у земљи како формални тако и материјални закони и прописи у предметима грађанским, спорним и неспорним, као и у кривичним употребљавају у ономе смислу, у коме гласе, и једнообразно. Председнику је особито у дужност стављено, да пази, да се закони једнообразно употребљавају.

Касациони суд оснажава или уништава пресуде и решења судска по грађанским и кривичним предметима, у случајима, који су поступком прописани. Решава о сукобу због надлежности суђења између судова грађанских, војних, црквених, полицијских и главне контроле, па било да судови једне или разних наведених струка међу собом у сукоб дођу. Расматра и решава и жалбе дотичних лица, изјављене против надлежности кога од казаних судова; одређује, у случају

препреке кога првостепеног суда, други суд за пресуђење дотичног предмета.

Он ради редовно у три одељења; по у неким случајима држи велике, а у неким своје опште седнице. За пуноважну седницу у одељењу изискују се пет, за велику најмање девет, а за општу најмање тринаест судија. Свуда по једнога недостајућег судију замењује по старешинству онај секретар, који има својства за судију условљена.

Великој седници намењена су била за решавање само два случаја: прво, кад нижи суд неби усвојио примедбе једног одељења, које су му учињене на пресуду или решење, по у овом случају не могу састављати ову седницу чланови оног одељења, који су предмет пре решили; и друго, кад се решава, хоће ли се судија дати под суд; али доцније су оба ова случаја, као што ћемо видети изузета из велике седнице; и тако има се сматрати, да велике седнице више не може ни бити.

У општој седници саветовање бива о овим стварима:

1, како се има разумети какав законски пропис, о коме би се приметило, да се у одељењима, или у великој седници, у подобним случајима неједнако разуме и на случај односи (§ 8 грађ. зак.);

2, кад министар правде буде поискао мњење касац. суда о каквом пропису закона; или кад сам касац. суд, по увиђеној потреби, буде захтевао допуну или какав нов закон;

3, ако би имао да чини примедбе министру правде на какав његов претпис или настављење, за које би налазио, да се не слаже са постојећим законским прописима, или да није прописаним путем издат, због чега га употребити не може;

4, о оним предметима, у којима нижи суд неби усвојио примедбе, које му је учинило на пресуду једно одељење касационог суда. Ова је тачка додата законодавним решењем од 16 Новембра 1866 (зб. 30 стр. 457). И најзад,

5, Општа седница решава о одговорности судија по закону о судијама, о коме ћемо доцније говорити.

Ак) се у општој седници, у случају питања о разумевању каквога законског прописа, не би могло до таквог јединства доћи, да се у будуће и у одељењима и у великој седници једнообразно решава, чиниће се предлог министру правде, да законодавна власт определи смисао дотичног законског прописа.

Кад у делима нижих судова примети хотичне, или грубе, из небрежења учињене погрешке, касац. суд извештава о томе и министра правде.

Решења касац. суда у делима судским носе наслов у име владоца.

Председник дели послове и распоређује чланове и секретаре по одељењима.

Законом од 25 Октобра 1872 год. (зб. 25 стр. 13) наређено је, да се поставе у судовима првостепеним поједине судије за неспорна дела. Они раде ова дела самостално; али њихова решења по жалбама иду касац. суду на разматрање. Ове судије раде и као старатељске судије по закону о старатељству све старатељске послове, такође самостално; но њихова решења у овим делима, по жалбама иду апелац. суду на разматрање.

У ослобођеним пределима, по привременом закону од 3 Јануара 1878 год. (зб. 32 стр. 251) уређене су биле судске власти овако:

Општински кмет суди у општини становницима за мале парнице грађанске између приватних за опредељену вредност до педесет динара, и за мале иступне кривице, за које по нахођењу општинске власти и по месном обичају кривац подлежи казни до пет дана затвора, или до педесет динара новчане казни, и ма коликој накнади.

Срески начелник, као среска власт, по жалби или по званичној дужности, прегледа и потврђује или преиначава пресуде и решења општинске власти у грађанским парницама или у кривицама. Среска власт суди за све иступне кривице, које подлеже општинској власти, или, прелазећи круг општинске власти, по обичају места потпадају под казну до три-

десет дана затвора или до једну стотину и педесет динара новчане казни и ма колику накнаду.

У сваком срезу био је по један срески судија, а овоме су се придавала по три члана и два заменика, које је сваке године избијала среска власт из општинских власти или општинских одбора. Срески судија суди све грађанске парнице и кривице, које не припадају општинској или среској власти; а у сваком грађанском спору између приватних може свака парнична страна захтевати да са среским судијом суде изборни чланови; а могла је по једнога од њих да замени својим избором. Али кад је парнична страна држава, или округ, или срез, или општина, или каква јавна установа, или кад их се парница тиче, па ма ова по вредности припадала суђењу општинске власти, онда је судија сам судио, као што је сам судио и све остале случајеве и грађ. и кривичне.

Окружна власт, коју је вршио окружни начелник, прегледала је по жалби или по званичној дужности, и потврђивала или преиначавала пресуде општинске и среске полиц. власти у кривицама; а и сама судила иступне кривице, за које је и среска власт судила. Њене пресуде и решења извршна су.

У сваком округу био је за судске послове по један велики судија, коме је придавано по пет изборних чланова и три заменика, које сваке године избира окружна власт из општинских власти или одбора. Велики судија вршио је апелациону и касациону власт над суђењем и решавањем среских судија. Његове пресуде извршне су.

Ово привремено уређење судства у новоослобођеним пределима укинута је законом од 31 Дек. 1878 (зб. 34 стр. 71) и законом од 31 Јануара 1881 (зб. 36 стр. 204), па је и тамо уређено судство као и у старим границама Србије.

Нарочито да прегледамо законодавство о *општинском судству*.

По закону о пост. судском у грађ. парницама од 1865 год. надлежни су били општински судови, за спорове, који не вреде више од 250 гр. пор. изузимајући оне, који се тичу

јавних каса; а могу чинити поравњење и за већу вредност, ако парничари на то пристану. Њихове пресуде разматрале су полиц. власти, а поравњења првостепени судови.

По закону о уређењу општина и општинских власти од 24 Марта 1866 год. општински суд састоји се из једног председника и два члана. Поред председника, као главног кмета, у сваком селу, где је општина из више села састављена, има по један његов помоћник, као кмет сеоски. Сваки кмет у своме селу, са два поштена сељака, који су кућне старешине извића потрице, које не износе више од сто гроша; помпрљиво расправља тербе, које би се породиле између житеља, због њива, крчевина, забрана и других оваког рода потраживања; по поравњења се ова силом власти извршују само онда, ако су и од општинског суда потврђена.

По садањем закону у суђењу код општина, општински судови надлежни су:

да суде све спорове до 200 динара закључно; а о непокретностима и меничним тражбинама до сто динара закључно, изузимајући спорове о наслеђу; да суде о службеностима пољским у §. 335 грађ. зак. да равнају парничаре и за веће суме о непокретностима, о дуговима и о покретностима, кад парничари то захеле; и да по сагласију парничара одобравају изабране судове у споровима до вредности, за коју су они надлежни.

Кметови села, које с другим општина саставља, суде са два призвана одборника, или, ако ових нема у месту, са два поштена човека, спорове у своме селу до 10 динара закључно, осим спорова о непокретности и службености и његова пресуда одмах је извршна; а тако исто извршне су и пресуде општинских судова у споровима, који не прелазе вредност од 20 динара.

А против пресуда у споровима за већу вредност од 20 динара, дају се жалбе општинском одбору. Против поравњења за већу вредност од општинске надлежности, даје се жалба првостепеном суду; а против пресуда изабраних судова, које општински судови одобравају, нема места жалби. Из

општинских одборника бирају се њих петорица, који у последњем степену разматрају и решавају жалбе против пресуда и решења општинских судова.

Тако је по закону од 17 Јануара 1876 (зб. 28 стр. 59) одређена надлежност општинских судова. Законом од 28 Јуна 1882 год. (зб. 37 стр. 183) наређено је, да жалбе против пресуда и решења општинских судова разматра и решава у последњем степену председник или председником одређени судија у првостепеном суду. Но овај има само касирајућу власт а не и судећу.

Да споменемо још и *полицејске судове*, што суде кажњива дела, која су названа истуши по казном закону. Истуши се казне затвором од једног до тридесет дана, или новчаном казном од једног до тридесет талира. За истуше надлежни су да суде општински судови (изузимајући суда општине београдске); Управа вар. Београда са својим квартовима; срески начелници и окружни начелници. Општински суд са одбором ставља под полиц. надзор до четири месеца осуђеног крадљивца за учињену просту крађу, које вредност прелази два динара; а тако исто и онога, на кога би се у селу или у општини основано сумњало, да чини крађе или паљевине, које би се у селу догађале.

Окружна полиц. власт може административно решити, да се под полицејски надзор до годину дана стави онај, на кога би се у селу или општини сумњало, да чини крађе или разбојништва, или паљевине, које се у општини догађају, или да подобне злочинце прикрива, као и онај, који би за наведена злочинства судом због недовољних доказа био ослобођен (§. 391 б. казн. зак.).

Исто тако полиц. власти по закону, и правилима о извршењу закона о мерама против филоксерне заразе (зб. 38 стр. 261 и зб. 39 стр. 1), могу изрицати и казне од 1 до 3 месеца затвора и новчано од 5 до 450 динара.

Жалбе у истушима подносе се против пресуде општинског суда среском начелнику, против пресуде среског начелника окружном начелништву, против пресуде чланова управе

вар. Београда истој управи, а против пресуде начелништва и управе министру унутр. послова; и решење прво претпостављене власти, по жалби донешено, извршно је. (Уредба од 18 Маја 1853 зб. V. стр. 187 и замене њене од 23 Јула 1847 зб. 31 стр. 45.)

Најзад, за непослушност према наредбама општинске власти, кметовске, или помоћника кметовског, може кмет или помоћник кметовски, сваки у свом селу да изриче казну затвора до 24 сахата, или повчану до 6 цванцика, и то се одма извршује (чл. 41 закона о уређењу општина и општинских власти).

(Наставиће се.)

БАШТИНА И СВОЈИНА

или

КОЛЕКТИВИЗАМ И ИНДИВИДУАЛИЗАМ КОД СРБА

Написао
Мата Радосављевић
(НАСТАВАК)

Б. Особена својства баштине и својине.

Особена својства јесу она која особене имовинске појмове сачињавају, и по којима се имовински појмови разликују међу собом. Ова својства стоје у међусобној органској вези, укупно стварају и сачињавају имовинску систему и дају облик имовини, а долазе од природе друштвене организације.

Баштина и својина јесу два екстрема, две посве разне и супротне системе у развоју приватне имовине код Срба. Баштина је појам колективне, а својина појам индивидуалне имовине (колективизам и индивидуализам).

Баштина, ова имовинска система старог доба, управо нас је и побудила да пишемо ову расправу. С тога ћемо ми и обратити главну пажњу пашу на баштину. Покушаћемо, да на основу старих закона и повеља изложимо ову имовинску систему старих Срба, заједно са свима њеним одступањима од колективизма, у колико ових одступања у српској историји има. Тиме ћемо постићи ове цели: упознаћемо баш-

тину, ово српско право, у појединостима њеним, заједно са свима одступањима и погрешкама старог законодавства против колективизма; сазнаћемо тачније начела колективизма; дознаћемо, најпосле, зашто је баштина, а са њоме уједно и задруга, код Срба пропала, и какве је законске мере требало предузимати, да се ове установе народне у пуној снази одрже. — Својине и индивидуализма дотицаћемо се само узгред и летимично, у колико то пужно буде, да супротности између старе и модерне имовинске системе јасно на површину избију; јер нити нам је циљ да испитујемо и изучавамо својину, нити пак да истражујемо погрешке модерног законодавца против индивидуализма.

Да пређемо сада на поједина својства ове категорије.

1. Наследство.

По трајању своје имовинске власти може да буде привремене, или сталне и вечне природе. Пример привремене и ненаследне имовине јесте ждроб у старој сеоској заједнини. Баштина и својина спадају у категорију вечне т. ј. наследне имовине. По системи наследства разликују се баштина и својина међу собом.

Баштина је појам вечне наследне имовине. Право баштино припада породици, и оно прелази са поколења на поколење. Вечност је најобичнији атрибут, који се у старим српским споменицима баштини придева.

„Да им јест у баштину и у јурочко име и них децам до века, да си имају и држе како сваку своју суштују баштину“ — „и них децам записах и утврдих јако да јест тврдо до века.“¹⁾

„И к томе даровасмо војводи Хрвоју у Дубровнику палочу у баштину,²⁾ и његовом синовом и његову унучију и праунучију и них последњему што јест мушкога колена у веки вековма.“³⁾

„Дасмо ним у веки веком до скончања света да су обласни нима у веки они и деца и унучије и праунучије них докле свет стоји.“⁴⁾

¹⁾ Цар Душан, Miklošić бр. 141.

²⁾ Из овога јасно се види да се појам баштине имовине односи и на кућу, у овом случају управо палату.

³⁾ Miklošić бр. 227.

⁴⁾ Miklošić бр. 225.

„Кнез властела и сва општина града Дубровника даше ми и дароваше палочу смештом у Дубровнику, која је била протовистара Жорете даше ју мње господину војводи Радосаву, и сину ми кнезу Иванишу, и нашем останку правому и поштем у срца нашего, што је по мушком колену, али након тога по женском колену, што би нашега срца.“¹⁾ ит.д.

Шта више кад би се буквално веровало старим сиоменицима „од искони“²⁾ па „до скончања света, док свет стоји“³⁾ баштина треба да остане у једној и истој породици.⁴⁾

Даље чл. 73 Пољичког статута каже нам да је баштина она имовина која је породици остала од првих, и да је по староме закону и обичају сваки дужан ову имовину да остави онде (у оној породици) где ју и нашао.

Такође и у чл. 42 Душ. зак. атрибут вечности баштини се придева.

Па и по закону за Војену границу од 1850 год. баштина остаје вечно у истој породици већ и по томе што не може да се прода.

По својству вечности баштина се разликује од *ждреба*. Ждреб је старији појам о имовини него баштина. Код Срба је ово био идеални део сеоског потеса (деоница).⁵⁾ Ждреб је појам привремене имовине, он остаје у власти имовинској неко извесно време, док периода траје, и док нова деоба у селу не наступи. Баштина напротив је појам вечне имовине; она је наследна, и прелази са поколења на поколење. Појам баштине имовине постао је метаморфозирањем ждреба, т. ј. *деоница* нам се најпре појављивала у облику ждреба (што је појам привремене имовине), а кад је она прешла у наследну имовину, тада је појам о баштини постао и развио се.

Према овоме наследство састоји се у томе, што власт имовинска сама по себи, т. ј. природи својој, прелази са једног поколења на друго (од једног фактора имовинског на другог).⁶⁾ И баштина и својина јесу појмови наследне имо-

¹⁾ Miklosić бр. 337, 338.

²⁾ чл. 102 Пољичког статута.

³⁾ Miklosić бр. 225.

⁴⁾ Чим се баштина прода, добијамо појам *купљенице*.

⁵⁾ *деоница* је размер за деобу сеоских потеса.

⁶⁾ Ово прелажење имовинске власти регулишу грађански законци.

вине, али начини прелажења имовинске власти т. ј. системе наследства јесу разне. Код баштине власт имовинска увек у неделивој целокупности својој прелази са потомства на потомство, а код својине имовинска власт у своме прелажењу не престано се *цела* и *дели* т. ј. *разграђава*.¹⁾

Па какво је било наследство код старих Срба? —

Да би се познало наследство старих Срба треба познати начело породичног живота, породицу као фактора економног, јер породични живот и имовински појмови стоје код Срба у најтешњој међусобној вези.

Овде нам ваља пре свега приметити, да је породица код Срба на ексогомији заснована, па како је баштина појам колективне имовине, то природа ствари собом доноси, да се наследство код старих Срба увек само по мушким члановима породице рачунало. Мушки су носиоци породичног начела и имовинских права, па и свог наследства. На женске прелазила је имовина тек тада, кад су мушки чланови породице случајно сви изумрли. Ово се јасно види из наведених споменика, а последица је колективизма и ексогомског начела.

Баштина је појам породичне имовине. Породица је овде фактор имовински, а земље, куће и т. д. јесу предмети имовине. Као што се из наведених споменика јасно види, власт имовинска уступљена је само *породици у опште* (а не искључно појединим члановима њеним), и као таква прелази она са поколења на поколење. Ова опшћност имовинске власти и њеног прелажења као такве (опште) са поколења на поколење и јесте оно што се у науци зове *колективизам*, а што управо баштину и карактерише. И наследство је код старих Срба колективне природе, као што је и појам о имовини. Строго узевши овде нема наслеђивања у модерном смислу, јер нема никаквих делова нити икаквог искључавања у унутарњим имовинским односима међу члановима породице, па следствено се никакви део ни наслеђивати не може; имовинска власт као *неделива целина*²⁾ прелази са потомства на потомство без обзира на број чланова и на односе и степене њиховог еродства, онако управо како се ови рађају и умиру. Баштина је само у опште појам наследне имовине, а наслед-

¹⁾ Какви су појмови о имовинским властима такво мора да буде и сво наследство. (Види даље особено својства: *фактор имовински*.)

²⁾ Код колективизма имовинска власт засебно не може да се дели, а да се у исто доба и предмети имовине фактички не *целају*, т. ј. идеална и фиктивна деоба имовинске власти код колективизма немогућа је.

ство се овде никад не отвара, докле год има и једног члана у породици, јер овоме имовина у целокупности њеној припада, почем је он представник породице што на тој баштини живи. Колективно наслеђе старога доба најбоље је изражено вечношћу баштине као породичне имовине у опште. Баштина носи у себи карактер вечности, а такође и породица¹⁾; поред тога баштина је појам колективне имовине, те тако чим извесна добра (куће, земље и т. д.) у имовинску власт породице дођу, тиме је већ одређен сав ток и ред наслеђивања. Ток је одвећ прост, јер тече и иде у једноме и истоме правцу како се породица множи и нагомилава (*како крв пође и подаје*); ред је такође прост, јер је колективизам (*и сину и унуку и праунуку, свему останку* у опште). Да би се система колективнога наследства лакше разумети могла, треба на уму имати, да се српске породице обично и по правилу нису цепале ни делиле, већ да су чланови породице живели у задругама, те је тако баштина као колективна имовина просто прелазила са поколења на поколење. Па ни случајна деоба баштине и задруге не мења начело колективне имовине ни колективнога наслеђа, јер деобом се баштина и задруга само цепали, а у деловима се и даље ток и ред колективнога наследства продужавао.²⁾ Како се породица делила, тако се и баштина градала, а у огранцима њеним владала је увек само система колективне имовине и колективнога наслеђивања, јер процесом деобе не може имовински појмови да се мењају. Сам појам *баштина* казује нам сво наследство старих Срба. Кад стари законодавац каже *дајем му у баштину и у вечност*, тиме је у исто доба одредио ток и ред наслеђивања. У српској породици од баштине имовине никоме ни најмањи делић није ис-

¹⁾ Да је породица вечне природе види се јасно из тога што док једни чланови умиру други су се међу тим већ родили, и то нагомилање чланова тече непрекидно до случајног искорења породице и опустошења баштине.

²⁾ Деобом баштине бива имовинско искључавање међу деловима баштининим који су усљед ове деобе постали и који нам се као самосталне целине даље појављују, а не међу члановима породице у појединим деловима њеним. Код баштине имовинска власт као целина недељива је, а кад се ова власт подели, онда добијамо више засебних баштина а имовинских самосталних целина. Деобе и разграњивања имовинске власти у унутрашњим односима баштининим не може да буде, јер кад се год имовинска власт дели, увек мора баштина да се цела и распада на самосталне делове. Зарад бољег разумевања овде напомињемо, да су у самој ствари имовинска власт и физички предмети самосталне појаве, а да појам *баштина* обухвата и имовинску власт и физичке предмете. Код баштине имовинска власт не може да се дели а да се у исто доба и физички предмети фактички не цепају.

кључно ни лично припадао, те с тога се на основу личнога начела ништа није могло наслеђивати.

Као даљи доказ колективног наследства могу нам послужити остала особена својства баштине, јер сва ова својства стоје у међусобној органској вези.

Кад је наследство колективно и кад појам *баштина* у себи закључава сав ток и ред наслеђа, онда је по себи јасно да сва законска наређења по овоме предмету као сувишна отпадају јер природа имовине сама собом све регулише. И заиста у старим споменицима, осим ове баштинине вечности у опште заснованој на колективизму, не налазимо никаквих законских наређења о наслеђу, осим случаја кад баштина у току и струјању своме застане, т. ј. кад породица изумре, а баштина *пуста* остане.

Три су начина могућа при наслеђивању опустеле баштине.

а) Први, колективизму најприроднији начин јесте тај, да опустела баштина пређе у имовину племенску (друштвену), јер пуста баштина и није ништа друго него племенштина. И заиста у старим споменицима и налазимо примера да племенски поглавари наслеђују опустелу баштину, или опустеле делове њене (ако се она цепала).¹⁾ Па и Душанов зак. дозвољава наслеђивање опустеле баштине издељеноме роду само до извеснога степена сродства (трећег братучеда), а преко тога степена баштина и по овом законик у остаје и даље пуста, т. ј. претвара се у племенштину.

б) Други начин, који се такође слаже са природом колективне имовине јесте тај, да се баштина враћа оним путем којим је и дошла, и у своме повратку кад на старо разграњавање наиђе, да се раздељује и на постојеће огранке да пређе; али на сваки огранак да пређе колективно, а не да припадне појединим члановима и њиховом потомству.

в) Трећи начин састоји се у томе, да се само на степен сродства гледа, и баштина најближем роду устуши. Овде су могућа два случаја.

Први случај још је саобразан баштини и њеном колективизму, а то је тај, да се овај најближи род и његово потомство који хоће опустелу баштину да наследе, избаце из задруге у којој живе, те да на опустелој баштини образују

¹⁾ Види повељу босанскога краља Стјепана Остоје, Гласник XXIII стр. 50—53.

и створе нову кућу, која ће се такође по староме начелу колективизма управљати.

Други случај састоји се у томе, да најближи род и његово потомство остану у старој задрузи својој, а да наследе опустелу баштину. Овакво наслеђивање већ је супротно колективизму, јер се тиме замеће и ствара *прџија* (оделита имовина).

Чл. 101 Душ. зак.¹⁾ јесте комбинација првог начина и другог случаја трећег начина. У колико је овај члан саобразан другом случају трећег начина, у толико је ово наређење Душ. законика одступање од колективизма, погрешка старог законодавства против баштине и њене природе.²⁾

Имајући у виду да је баштина породична и вечна имовина, престаје свака реч о тестаментарном располагању овом имовином, јер баштина је увек морала у целини са потомства на потомство да прелази.³⁾ Код старих Срба тестаментарно могло се располагати само оним добрима која не бејаху баштина, већ која ношаху карактер оделите имовинске власти. Тако и, пр. прџијом, што стари Пољичани називаху *сода или провижијон од госноде* (чл. 29), а то је оно што је неко *собом и својим трудом особено од оног са којим има део у члеништину изворио, нашао, добио, прибавио* (и т. д.) *тиме је тај човек вољан могао бити у живот и смрт* (чл. 74); *баштину је ипак морао оставити онде, где ју је и нашао* (чл. 73).

Упознавши у најкраћим потезима својство баштине наследности, наступа даље питање, а да ли је својина наследна? —

Мил вели да својина није наследна. По његовом мишљењу наследност је својини е поља силом грађ. законика неумесно наметнута, а она сама по себи и природи својој није наследна. Шта више Мил доказује да се наследност не слаже са начелима својине.⁴⁾ Разумева тестаментарно располагање својином

¹⁾ „Који властелине не узима деце, или ако је имао деце па су ова умрла, да по његовој смрти баштина пушта стоји, док се не обрете од његова рода до трећег братучеда: тај да има његову баштину.“

²⁾ Да је ово погрешка старог законодавца види се већ из тога, што се оваква имовина зове *прџија* а не *баштина*.

³⁾ Тестаментарно располагање и не спада овде код наследства, оно спада код трећег особеног својства у овој расправи.

⁴⁾ Код својине *личност* јесте фактор имовински, а индивидуална воља т. ј. самовоља (имовинска разузданост) главна је карактеристика ове имовинске власти. С тога Мил мисли да је самовољно тестаментарно располагање природно својини, а интестатско наслеђе да се не слаже са природом својине.

(а овамо спадају и легати), али да је својина сама по себи и природи својој наследна (интестатско наслеђе), то је за Мила непојмљиво.¹⁾ — Кад Мил овако резонује о својини западних народа где се она у много потпунијем облику појављује, какву би тек дреку надао, да се случајно упознао са наређењима срп. грађ. законика по овом предмету.

Но ми нећемо ствар тако далеко да терамо као Мил. Ми ћемо својину у овоме погледу да бранимо и против њеног највећег протектора. Па кад се ми за својину овако заузимамо, нека нам се дозволи бар толико, да се наследство код баштине битно разликује од наследства код својине. Док је наследство код баштине засновано на колективизму, дотле се наследство код својине заснива на индивидуализму.²⁾

На поменутом месту својега дела Мил нам каже: *Јединица друштвена није данас више породица или илеме, састављено из потомака, за које се мисли да произлазе од једног и заједничког праотца, већ индивидуа (личност) или највише пар индивидуа са својом недораслом децом*. Кад би се неко заносио Миловим начелима, па би следујући стопама његовим изводио неопходне закључке, морао би брзо доћи до убеђења, да породица не само у данашњем друштву нема никаква значаја, већ да данашња породица и није ништа друго него две спарене индивидуе највише још са својом недораслом децом, а њихова имовина скрпљена целина из оделитих индивидуалних власти. Мил овде губи из вида, да породица и ако је у главноме изгубила свој некадањи значај економног и друштвеног стварања, ова установа још није посве пронала нити свој значај посве изгубила ни у економном а још мање у социалноме свету у опште. Породица живи још и данас, и има неог значаја. Ово је истина тек нека сен спрам њене старе моћи и њеног старог значаја, али је тек неки живот и неки значај. Код Срба пак налазимо још и данас одвећ сложених и разгранатих породица, које нам се појављују као самосталне друштвене јединице.

Ми смо на једном месту ове расправе напоменули да је данашња породица *шљака* што ју избацује процес производње. — Избацује ју из производње, а о производњи се говори у првој књизи Миловог дела, али не избацује ју (бар

¹⁾ Види *начела политичке економије*, књига II, глава II, § 1.

²⁾ Овом индивидуализму при наслеђивању својине такође је основ породица, јер она још и у данашњем друштву постоји.

не сасвим) из организације друштвене т. ј. поделе добара, о чему се говори у другој књизи Миловог дела. Доказ о томе нам је већ ето тај, што породица живи још и данас, и што постоје закони о наследству и код својине. Кад би каквом несрећом породични живот и ексогоамско начело посве пропали код данашњих европских народа, па кад би место тога овладала каква збрка брачних и полних односа, тада би брзо и модерни законотворци дошли до убеђења, да за овакво друштво закони о наследству немају смисла, те би их једном наредбом и уништили. — Има ли што природније него да у друштву неком у којем постоји још породица, и у којем влада приватна имовина, деца наслеђују родитеље своје? — Прописујући законе о наслеђу законодавац заступа и казује вољу родитељску¹⁾ у оскудици тестаментарног наређења, т. ј. наређује да буде онако као што би и иначе родитељи обично то наредили. Закони о наследству посве природни су и својини. Сва разлика између старог и модерног наследства састоји се у томе што је система старог наследства заснована на *породичном колективизму*, а система модерног наследства на *породичном индивидуализму*²⁾; породица влада и у једном и у другом случају, али имовинска система, па сљедствено и наследства јесу разна.

Као што нам Милд посве јасно каже модерна породица у имовинском погледу није ништа друго него скрићена целина самосталних и независних делова. На основу ових делова бива имовинско искључавање, јер све што неком лицу у тој скрићеној целини припада, припада му као његова лична властитост, па према овоме и сво наследство добија посве индивидуални карактер; т. ј. све што се наслеђује, наслеђује се на основу индивидуалног а не колективног начела. Како је модерна породица скрићена целина самосталних модерних друштвених јединица (лица), т. ј. како отац а и мати имају или бар могу да имају сваки своју самосталну и засебну имовину која им лично припада, то се и ове имовине свака самостално и засебно наслеђују кад који родитељ умре, а зову се *очинство* и *материнство*. Наслеђује се на основу личног начела, па како су и женска деца лица као и мушка, то се

¹⁾ Индивидуална воља основа је својини.

²⁾ По себи се разумева да је овде реч о колективизму и индивидуализму у имовинском погледу, а није реч о другим каквим (н. пр. брачним или полним) односима.

имовина на онолико делова дели, колико деце у опште има. Деца за живота родитеља својих немају имовинских права (јер влада искључавање), а наследство и деоба мора увек да се врши и отвара кад који родитељ умре, јер имовинска власт сама по себи и природи њеној прелази на децу у деловима. Све ово важи за модерну западну породицу баи и онда када би она случајно *сложена* била. Но код данашњих Срба постоји још право мушког приоритета при наслеђивању, јер још влада породични живот и задруга.¹⁾ Даља неопходност индивидуалнога наследства јесте *право представљања* са читавом поворком законских наређења, што све укушно систему модерног наследства и сачињава. Главна карактеристика индивидуалнога наследства састоји се у томе, што наслеђивање оделито и самостално увек бива кад неко лице које има имовинских права у породици умре, и што при наслеђивању имовинска власт мора да се дели и цела т. ј. разграђава, ако не стварно оно бар у идеји фиктивно — а код колективизма овог самосталног и оделитог наследства нема, нити може да буде икакве деобе при наслеђивању. Код колективизма деоба и наследство не стоје ни у каквој вези, нити пак наследство може да има икаква улива на деобу; деоба бива посве самостално без наслеђивања (врши се према случајном броју мушких глава), а при наслеђивању нема опет икакве деобе. Код индивидуализма имовинска власт непрестано се дели и разграђава међу члановима породице (по коленима), а код колективизма ова власт поред свег наслеђивања остаје непрестано као недељива целина.

И индивидуално наследство јесте особена система наследнога тока и реда, система која влада и у данашњем друштву на западу, али не код Срба, бар не у потпуности њеној. Наследство код данашњих Срба (Главе IX, XI и XV грађ. зак.) узето је из прелазног доба од банштине ка својини, из

¹⁾ Овде се власт имовинска непрестано дели и цела т. ј. разграђава, ма да предмет имовине у целини остају. Ово је тако звана фиктивна и идеална деоба или фиктивно и идеално разграђавање имовинске власти. При томе фиктивном разграђивању имовинске власти може имовина у крајњем реду и на женску децу да пређе, ако мушке деце (синова) не би било. Но овакво женско дете удајом износи део свој, јер по природи заједничтва и екеогамског начела не може да буде даље члан породице.

По себи се пак разумева да право мушког приоритета влада како код модерне иноконтине тако и модерне задруге.

удоба у коме је владала и влада модерна задруга.¹⁾ Но ни у овоме погледу сва наређења нису природи ствари посве саобразна, јер су побркани са римским и старим ерским појмовима.

Оволико о системи старог и системи модерног наследства. Тестаментарно располагање својином остављамо на страну, напомињући укратко толико, да у колико грађански законик шири круг овом располагању даје, да се својина у толико више Миловом идеалу приближава, да у толико бива самовољнија и разузданија, а породица да у толико више свој значај у друштву губи. Какво би било наследство код својине, кад би ова у своје индивидуализацију дошла до највишег степена савршенства, остављаме поборницима својине да испитују.

(Наставиће се.)

ГРИЖА САВЕСТИ КОД КРИВАЦА

КРИМИНАЛНА И СТАТИСТИЧКА СТУДИЈА

Написао

Х. ФЕРИ

ПРЕВЕО С ФРАНЦУСКОГ

М М Ж

(САВШЕТАК)

Међу онима које сам ја проматрао било је довоља: што сам код њих приметио, то је незадовољство што ништа нису добили кривицом, или опет утеха што су уживали предмете, које су покрали. Међу оптуженима за убиство, Н. ма да је одлучио порицао, додао је: „Да сам бар један пут ножем ударио, био би задовољан.“ Н. говораше: „Хтео сам убити подводача због једне од мојих љубазница, а ја сам напротив убио љубазницу, ни мало ме савест не гризе; да сам убио подводача, задовољан би био да још двадесет година робујем.“ Н: „Вечна робија ме ни мало не мучи, али сам бар задовољан што сам га убио.“

Ово њихово задовољство што су дело учинили постаје још осетније, кад се промотре причања осуђеничка о њихо-

¹⁾ У колико право мушког приоритета влада код данашњих Срба, у толико су наређења грађ. законика исприродна својини, у толико модерни законодавац своје идеалу (својини) није веран остао.

вим кривичним делима. Они су у неку руку сујетни, што су кривицу учинили; ово се констатује не само у разговорима које они између пријатеља по апсани воде, што се даје објаснити жељом њиховом да задобију утицаја над другима, но исто тако у разговорима које имају са страним лицима, разговорима који се кадкад окрећу на њихову штету. Бинар, убица у поврату, на крају претреса рече: „Ја сам добро знао да ћу бити осуђен, али још за сто година говориће се о мени у Француској и Европи.“

После чувеног процеса Вержеровог, убице архиепископа париског. Дифрен, двадесетогодишњи младић, читао је гласно пред много слушалаца извештај о суђењу. Он беше тако узбуђен овим читањем, да у једном тренутку узвикну ударајући се у прси: „И ја сам Вержер,“ и понављаше да би и он извршио исти злочин. Дебригур, дечак од 17 година, сутра дан по великом једном суђењу о ком се много говорило у његовој околини, позива једну младу девојчицу да оде с њим у једну шуму, тамо је убије камењем, понављајући истоветне околности злочина који је био суђен; он је хтео такође да постане: „Јунак поротног суђења.“¹⁾

Један од затвореника које сам проматрао, завршиваше причања о многобројним убиствима и крађама својим: „Ах, ми бесмо у великом и многобројном друштву, то беше славан процес.“ Видок, бив. убица, придат полицији рекао је негде у својим мемоарима: „У друштву се боје нарочито бешчашћа; у апсани, оно чега се пре свега боје, то је да није довољно неваљао. Је ли затвореник убица? То је за њ највећа похвала која му се може учинити.“

Пре неколико година у Ромањи један младић уби једног игумана, кога није познавао, слушајући само тај нагон да може рећи да је способан да убије. Васко, који је у деветнаестој години убио целу једну фамилију, био је неописано радостан кад је дознао да се цело село Пјетробурго њиме занима: „Ја и мислим да се о мени говори“, рече он. „Данас ће моји школски другови видети да су се преварили, кад су тврдили да ја никад нећу заслужити да се о мени говори.“ Грелиније, прост крадљивац, хвалио се пред поротом да је учинио кривице, које је измишљао, да би само могао бити

упоређен са врло чувеним убицама. Мотино и Руже певали су ружне песме о свим својим неделима.¹⁾

Очигледно отсуство гриже савести показује се тек проматрањем криваца било за време суђења, било у самој апсани и то као природна неизбежна последица моралне неосетљивости.

Да се позовем на радове које сам већ публиковао у Archivio de Psichiatria (књ. V. св. 1, 1883) о истом предмету. Констатовао сам, да између осуђеника које сам проматрао у апсани у Пезаро, било их је 10% који су признавали свој злочин плачући и показујући неко извесно кајање. У апсани у Каstellфранко 10% признаваше кривицу плачући; 20% просто се кајаше. Ово је потврђено истим проматрањима која су чинили Томсон и Ломброзо. „Међу онима који су криви за убиство“, вели енглески лекар, „види их се врло мало, које мучи грижа савести. На 400 или 500 оптужених за убиство, које сам проматрао, нашао сам једва тројицу, који су обелоданили велико кајање за извршени злочин.“ Ово је потврђено општим проматрањем Деспиновим.²⁾

Ломброзо додаје: „Проматрао сам њих 390, и то врло савесно, а нашао сам само седам који су ми све потпуно признали.“³⁾

Но овде ћу нешто приметити. Пре свега овај овако ограничени број криваца, који осећају праву грижу савести, ако је истинит кад се говори о кривцима у апсани, није више истинит, кад се говори о кривцима у опште. Они који озбиљно сажаљевају што су кривично дело учинили, највише бивају ослобођени, особито кад их суди порота; ово бива, било што понашање окривљенога произведе на судију добар утисак, било што сама жртва (приватни тужилац) дирнута грижом савести коју осећа кривац, одустане од тужбе. Ми ћемо потсетити да од окривљених за убиство, мали број оних који се кају тиче се поглавито криваца, који су радили под утицајем страсти, као што вели Холцендорф.⁴⁾ Али не треба ово рећи и за све или за велики део убица, као што и то вели сам Холцендорф, јер се таквом решењуprotиве проматрања која смо учинили и која ћемо да чинимо.

1) Lombroso, L'homme coupable. 3-e édit. p. 396, 391.

2) Thomson, Psychology of Criminals. Стр. 26.

3) Lombroso, L'homme coupable. Стр. 428.

4) Holtzendorff, Das Verbrechen des Mordes und die Todesstrafe. Стр. 178.

Сем тога што Ломброзо износи овако ограничени број, који се неби подударало са нашим проматрањима, то може бити резултат начина, на који се поступало при испитивању затвореника. Тако, ако се осуђеник не испитује вешто и у великој тајности, ваља се бојати да осуђеник неће одговорити по својој савести, то јест по ономе што осећа. У осталом изгледа ми да Ломброзо греша што уједначује оне који признају своју кривицу са онима који се кају.

Код оних које сам ја проматрао, дошао сам до следећег резултата. Они који признају на броју су 54% ; то је резултат код затвореника апсане у Пезаро. Резултат код затвореника у апсани у Кастелфранко, је 77% . Међутим не треба рећи да се сви ови који признаваху кривице, стварно и искрено кајаше за учињена зла дела. Разлика је врло осетна и за то ја издвајам оне који чисто и просто признају, од оних који се уз признање још савесно кају, или се извињују, или су најзад потпуно равнодушни. Такође разликујем од оних који отворено признају, оне који остају потпуно равнодушни, и оне који се не стиде својих злих дела. Из онога што смо у нашим проматрањима у апсанама у Пезаро и Кастелфранко увидели, изводимо следеће:

Од 700 осуђеника које сам проматрао, било их је једва 30% , који су обелоданили праву бригу савести, плачући кад причају своје кривице; међу овима убице много мање ($1-2\%$) него ли разбојници и лопови, који фигуришу у сразмери $4:1\%$

90% признају просто своје кривице; овде нема никакве разлике између лопова и убица. 18% наводе извињења која се више или мање могу уважавати, као што је нужна одбрана, изазивање, младост, пијанство, сиромаштво, рђаво друштво и т. д. Међу овима се примећује да убице узимају већи размер (26%) но прости лопови и разбојници (8%).

23% признаје своје кривице сасвим равнодушно; ово се чешће дешава код разбојника и обичних лопова (25%) но код убица (17%), но и последњима ваља додати 3% оних сасвим равнодушних.

Најзад више од 10% причају кривице тако безобразно да тиме јасно доказују, да баш и најмању бригу савести не осећају. Ту се налазе поглавито разбојници и обични лопови, који се јављају у сразмери 19% , док убице достижу само 5% .

Из свега овога могао би се извести закључак: да у опште међу осуђеницима више од трећине (35%) обелодањује на непосредан начин потпуно отсуство сваке бриге са-

вести; уз ово отсуство гриже савести увек иде дубока равнодушност на шта више и велики безобразлук; — ту убице фигуришу у сразмери $24\frac{0}{100}$, док разбојници и обични допови у сразмери $45\frac{0}{100}$. Могао би се извести овај други закључак, за другу трећину ($32\frac{0}{100}$) која показује на непосредан начин потпуно отсуство сваке гриже савести. Уз ово отсуство гриже савести иде овде јогунасто одрицање с њихове стране; — убице ту фигуришу у сразмери $35\frac{0}{100}$, а разбојници и обични допови $30\frac{0}{100}$.

Овоме ваља додати као последицу и као обелоданење сваког отсуства гриже савести смеј и добро расположење, које се врло често примећује код затвореника. У овоме погледу нарочито падају у очи допови. Међу свима затвореницима које сам споменуо нашао сам 68, који су ми дали овај дirljиви доказ отсуства гриже савести.

Очигледно је да ова жива радост показује отсуство сваке гриже савести; ово може долазити и од телесне конституције осуђеника, а и од друштва са другим осуђеницима. Приметио сам да од 68 осуђеника који се смејаше својој кривници и казни, само је један (убица) епилептичан; двојица — један дезертер и један допов, душевно слаби, 56 у поврату, 9 нису у поврату, нити су велики зликовци. Морално упропашћење, које се тако често констатује код осуђеника у поврату, и ако је често плод деморализације казненог система, у великоме делу долази од првобитне конституције осуђеника, а без сумње ова последња појава узрок је њихове непоправности. Један факт као да то потврђује: од пет убица у Цезаро, двојица нису у поврату, а од тројице у Кастелфранко ни један није у поврату.

Последњи један знак доказује да нема гриже савести код обичних убица. То је њихова постојана и јасна изјава да у злочину налазе величанствену ствар, или њихово незнање шта у ствари може бити грижа савести.

Проматрајући неосетљивост осуђеника спрам мука које подносише њихове жртве, имао сам већ прилике да кажем да неке убице признаваше како осећају праву радост да убију човека. За њих проливање крви беше леп приказ. Међ онима које сам проматрао неки су терали са отвореношћу, могао би рећи са безобразлуком, дотле, да су ми изјављивали како је злочин, нарочито крађа, лепа ствар. Тако исто говораше једна енглеска крађивица једној госпођи отменог рода:

„О, госпођо, кад би ви знали како се лепо живи! Склапати пројекте за крађу, извршивати их, то је за нас исто тако примамљиво као какав леп бал за особе аристократског друштва.“¹⁾ Исто тако Н. на моје питање да ли је икад кога повредио, одговори ми: „Никада, јер ја нисам касашин.“ Запитан о томе да ли је кадгод украо, узвикну: „О јест, али ово заиста заслужује сваку хвалу.“ Н. говораше такође: „Доиста крађа је веома лепа ствар.“

Н. одговараше ово: „Ја не велим да је крађа похвално дело, али са мог гледишта то је лепа ствар, јер се тако прибавља новац без труда.“ Н. говораше: „С почетка се дркти кад се има да изврши нека тежа погрешка; *доцније*.... то је као кад се иде на ручак у гостионицу.“ Н. искрено признаваше да му се не чини да је крађа рђаво дело. Н. говораше: „Крађа је добар занат, кад би ми се допустило да га упражњавам; ни разбојништво ни убиство није никакав занат, јер се отуд не извлачи никаква корист.“

Најзад као наш последњи доказ, ваља да прегледамо одговоре осуђеника који су нам у поверењу казали све шта мисле, на питање наше да ли осећају какву грижу савести. У овом погледу добро је међутим разликовати изјаве затвореника, који говорећи баш о грижи савести чинише алузију на осећај који је порицање гриже савести, од изјава оних затвореника, који отворено исказиваху да не знају шта је грижа савести.

Тако, на пример, убица Н. говорећи о својим кривицама рече смећећи се: „Сада сам мало незадовољан,“ и он то говораше са осмехом, који удаљаваше сваку помисао на грижу савести, и уступаше места себичном осећају. Н. говораше: „После, савест ме је гризла за будућност.“ Зацело то није грижа савести. Н. питан да ли осећа грижу савести, одговори: „Свакојако; ако ме уапсе, осећам; без тога не осећам ништа.“ Исту мисао изражава Н. кад вели: „Ако добро иде, мене гризе савест; ако се ствар рђаво окрене, не осећам ништа.“ Н.: „Грижа савести ме је обузела кад сам био ухваћен.“ Смисао речи грижа савести још више је накараћен, кад се са Н. рекне: „Осећам грижу савести кад сам без новаца.“ Н. понавља: „Грижа савести долази кад се нема више новаца.“ Н.: „После овога дела мене је гризла савест, но то је некорисно.“

¹⁾ Revue pénitentiaire, I, 492.

Тако долазимо, као што смо напред рекли, на јасно, изрично одрицање сваке гриже савести: следећи случаји ће нам то доказати. Кад је председник питао једног убицу, да ли се каје, одговорио је овај: „Сада пошто је дело учињено, ја више ту не могу помоћи.“ Авивен, погубљен у Паризу, ви-каше гомили, у тренутку када га свештеник саветоваше да се прибере за живот вечни: „Не идите никада на исповест, јер истина води на губилиште.“¹⁾ Делаколонж изјављиваше судији: „Када сам оставио место злочина, није ме грижа савести нагонила да бегам.“ Ласнер говораше онима који су га запиткивали: „Постао сам разбојник с рачуном и систематски, пошто сам се ослободио сваког моралног осећаја.“ Али зар никад нисте осећали грижу савести? „Никад“, одговори он.²⁾ Робијаш Понк говорио је Ловерњу: „Кад нисам више имао новаца, кад сам све прокоцкао, повраћао сам се без икакве гриже савести свом старом начину живота“. Робијаш Сислер говораше истом Ловерњу: „Највећма ме је зачудила одбрана мог адвоката; био сам сасвим забленит враћајући се у ћелију из сале где ме је судила порота, јер сам мислио да сам поштен човек; јест, господине, мој адвокат ме је убедио.“³⁾ Пред поротом Моданском, у месецу Јуну 1883, убица Самарини, одговорио је цинички председнику, који га питао: „Не, не, нисам се покајао.“

Међу онима које сам ја проматрао, убица дезертер Н. одговорио је на моје питање: „Пошто се учини погрешка кајање није од икакве користи.“ Други убица: „Нисам се никад кајао, мислим на излазак одавде само да би могао поново убијати.“ Н. изјављиваше: „Какву грижу савести хоћете да осетим?... не треба да је никако осетим: на против ја се осећам задовољан.“ Н: „Не осећам никакву грижу савести, кад год сам измакао казни, увек сам осећао жељу да опет почнем.“ Н: „Грижа савести! па зашто, кад ме ухватите ја добро повучем, и тада је грижа савести некорисна, а када избегнем казну, ја само мислим да се лепо проведем.“ Н: „Веома се страшим кад идем да крадем, али пошто сам се већ једном извукао, не осећам никакву грижу савести.“ Н: „Грижа савести! ја не знам шта то значи.“ Најзад Н. питан да ли осећа грижу савести, колеба се мало, а за тим одлучно

¹⁾ Despine, Psychologie naturelle, II, 176, 206.

²⁾ Procès célèbres No. 11. стр. 325. N. 3. стр. 93

³⁾ Lauvergne, Les forçats, Paris, 1841, стр. 53, 113.

одговори: „Ми смо слаба духа и ми се не можемо кајати за наша зла дела.“

Ето како се помоћу позитивних проучавања криминалне психологије могу исправити извесна погрешна мишљења, која владају о грижи савести код криваца. Овде сам лимитативно и просто изнео низ доказа, остављајући да на другом месту изведем из тога правне закључке.

ИЗ СУДНИЦЕ

XXV

Кад више њих заједнички (§. 60 грађ. пост.) воде парницу, па само један од њих поднесе уверење о сиротној стању и не плати таксу, пресуђење не односи се и на заједничаре који нису поднели уверење о сиротној стању а такође нису платили таксу.

РЕШЕЊЕ ОПШТЕ СЕДНИЦЕ КАСАЦ. СУДА.

Неки Сотир А.... и Коста С.... водили су парницу против Јована Ј.... о дугу.

Тужени по овој парници буде судом вар. Београда осуђен да плати тужиоцима тај дуг, па ту пресуду оснажи и апелациони суд.

Тужиоци не буду нешто задовољни с пресудом апел. суда па за то ијаве жалбу касаци. суду, по овај, кад му акта дођу, примети, да није била наплаћена такса за незадовољство, зато, што је један од сапарничара — Коста — поднео био уверење, да нема одкуда платити таксу, те тако касаци. суд врати акта нерасмотрена „што није наплаћена такса и за апелату, јер поднесено уверење говори да само Коста нема одкуда да плати таксу а не и за другог парничара Сотира“.

После неког времена Суд вар. Београда, пошаље опет акта овога спора касаци. суду на размотрење, с напоменом само да су се против пресуде апел. суда жалиле обе парничне стране.

Касациони суд у своме II одељењу, упустив се према овоме у разматрање, нађе, да пресуда апел. суда не одговара закону са ових разлога:

„Кад за тужиоца Сотира по наредби иетог апел. суда није положена прописана такса за незадовољство — апелату — као што је нарочито тражено по препоруци касаци. суда, а то је требало да се уради, јер поднесено уверење гласи само на тужиоца Косту, то се

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Упрема чл. 21 зак. о таксама има да узме, као да незадовољство тужиоца Сотира није било ни поднесено, и по томе апелациони суд, не имајући незадовољства од стране Сотира, није могао и за њега пресуду разматрати, пошто виши судови разматрају пресуде нижих судова у грађ. споровима само по незадовољству или жалби дотичне стране, а где тога нема, као што је било овде за Сотира наспрам реченога члана 21 закона о таксама, ту је апелациони суд био дужан да потражи таксу за апелату, као што је сад касац. суд од Сотира потражио, и кад је Сотир неби положио, да дело по §. 316 грађ. пост. по Сотировом незадовољству и не разматра. Овакав законски поступак ништа се не мења тиме, што Сотиров сапарничар Коста нема одкуд да плати таксу, јер немаштина Костина не ослобођава и Сотира да не плати таксу.

Па како је апел. суд противно овоме пресуду изрекао и по Сотировом незадовољству то касац. суд, не упуштајући се у осталом у разматрање ове пресуде, на основу §. 325 грађ. пост. ништи поменути пресуду односно тужиоца Сотира што је апел. суд пресуду првостепену разматрао и по његовој апелати.“

Но апелациони суд не прими ове примедбе касац. суда са ових разлога :

„Као што се види из §. 60 грађ. суд. пост. лица, којима право или опарничени предмет заједнички припада, могу као учесници заједнички тужити или тужени бити.

По томе, кад који од оваких парничара „заједничара“ о извесном праву буде суду поднео какав акт, онда се тај акт како по §. 60 тако и §. 74 грађ. суд. пост. има разматрати, као да је поднесен од свију заједничара, ако се они — заједничари — против тога не изјасне.

Са ових разлога и обзира судови о заједничком праву не наплаћују од свакога заједничара понаособ прописане таксе за тужбу, него наплаћују у скупу само онолико, колико би то наплатили од једнога парничара; по тим разлозима и обзирима судови о овако заједничком праву и не изричу више но само једну пресуду.

Држећи се овога апелациони је суд и у овој парници сматрао се за позваног да разматра пресуду и по незадовољству тужилаца, ма да један од њих, а имено Сотир, није положио прописну таксу за незадовољство. Јер кад стоји то, да Сотир и Коста имају заједничко право, па су то право једном тужбом и тражили; дађе, кад стоји то, да је против првостепене пресуде, пуномоћник Сотиров и Костин поднео *само једно незадовољство* и на пошетку кад стоји то, да је један од тужилаца поднео уверење о немаштини — онда према свему

томе, апелац. суд није налазио законом основа да само за то, што Сотир није ни таксу ни уверење о немаштини поднео, не разматра право оба тужиоца, пошто је исто право и Костино и Сотирово нераздвајно и заједничко, па се као такво и пресуђивати може.

Сем тога, кад касац. суд наводи, да суд овај није могао разматрати пресуду и по незадовољству Сотировом с тога, што се сматра, да тога незадовољства и нема, пошто Сотир није положио таксу за апелату — онда са тог истог обзира по чему је касациони суд, који сада не разматра пресуду апелационог суда ни по незадовољству Костином, могао апелациону пресуду и не разматрајући је ништити, кад за такво своје поступање не наводи закон, по коме касац. суд може и неразматране пресуде уништавати? —

Услед ових противразлога апел. суда, у својој општој седници касац. суд 10 Априла 1887 год. донесе овако решење:

„Примедбама касац. суда II одељења од 18 Фебруара тек. год. уништена је пресуда апелац. суда, што један од парничара није таксу за апелату платио према § 21 зак. о таксама. — Противразлозима апел. суда доказује се да то није нужно било, пошто је један од сапарничара поднео уверење о немаштини.

Овде је према примедбама одељења питање на решењу: да ли касац. суд може уништавати пресуде нижег суда *само на основу томе што такса није наплаћена* или то не може, већ само неуредне чиновнике има да јави министру финансије, да их он по закону о таксама казни што су један акт без таксе узели у поступак. —

Општа седница касац. суда, узимајући у вид да чл. 21 закона о таксама прописује да се акт без таксе не узима у поступак, али не каже, шта даље бива ако се узме, а на против да чл. 26 наређује да су чиновници дужни таксу да плате ако акт без таксе у поступак узму, али не наређује, да је у исто време и сама радња власти по томе акту извршена *ништавна*, — решава:

да су горње примедбе одељења, којима сву радњу апел. суда уништава једино на основу томе, што парничар таксу за апелату није платио, неумесне према чл. 27 зак. о таксама, и зато предмет враћа одељењу касац. суда, пошто оно није саму ствар ни разматрало.“ —

По овоме решењу опште седнице расмотри II одељење касац. суда пресуду апелац. суда, па је поништи односно главног предмета парнице, који овде не излажемо пошто нам је циљ да изнесемо како је решено само питање о такси; али је поништи *само у корист тужиоца Косте*, који је место таксе поднео уверење о сиротном стању, а по жалби његовог заједничара Сотира одељење није дело ни разматрало.

Апелациони суд не прими ни ове примедбе касац. суда. Не прими их ни односно главног предмета парнице, а са ранијих разлога не усвоји ни навод касац. суда да ништи апелациону пресуду само по жалби тужиоца Косте.

Касациони суд, у својој општој седници од 10 Јуна 1887 Бр. 2246 оснажи пресуду апелационог суда о главном предмету, по којој је пресуди изгубио парницу тужилац Коста, али је оснажи *без обзира на жалбу тужиоца Сотира, који није таксу платио ни поднео уверење о сиротном стању.*

К Њ И Ж Е В Н О С Т

Уредништво је добило на приказ прву свеску „Теорије казненог права“ од Ј. Ђ. Авакумовића. Цело дело изнеће сто и више табака, а изићи ће у десет свезака. Уписници добијају свеску за динар, иначе биће јој цена динар и по.

Г. Авакумовић познат је са својих ранијих списа. Он заузима одлично место међу нашим правним књижевницима, а овај огромни труд г. Авакумовића показује, да је неуморни радник на пољу правне књижевности. Према томе излишно је препоручивати ово најновије његово дело, и ми смо уверени да ће га набавити сваки српски правник, у толико пре, што „ми Срби, на жалост, до данас још немамо израђене Теорије казненог права,“ као што узесно примећује г. писац у своме предговору.

Уписати се може и у уредништву Бранича сваки дан, осим недеље и празника, од 6—7 часова у вече.

Б Е Л Е Ш К Е

Особити начин критике. — У 113, 114 и 115 броју „Одјека“ печатао је г. §: *неколико речи поводом једне тачке у пројекту закона о правозаступницима*, на нападајући на услов да правозаступнички кандидати морају практиковати пуне четири године код државних судова или правозаступника у Србији, пре ступања у правозаступнички ред, страшно се околио и на правозаступничко удружење и на Бранич, па и на правозаступнички сталеж у Србији у опште. По његовим „речима“ готово би најбоље било да се забрани радња данашњим правозаступницима, јер „у нас има невероватно мало спремних, способних и савесних адвоката,“ а „зарађују *српски каву и италијански чајук,*“

па „спустили закон до згоднога извора за угуреузлуке“ те „зеленаше и отварају дућане“!

То је особити начин критике „једне тачке у пројекту закона о правозаступницима.“ А да је г. § додирнуо још коју тачку у пројекту, онда би данашњи правозаступници били још црњи и гори, па би их требало просто стрелјати, те би се на тај начин остварила „слободна утакмица.“ Разуме се, са таквим критичарем не вреди ни говорити, и нама је жао што нас г. § наведеним и још многим другим неуљудним изразима спречава, да покушамо обавестити га о неумесности његових назора.

Пројекат закона о правозаступницима и печатан је у Браничу ради критике, али критике промишљене, објективне и уљудне, коју би и удружење примило и драге воље баш у Браничу печатало; јер удружење нигде није изјавило, да му је пројекат толико усавршен да му нема мџне. Критике пак каква је §-ова, показују само своју не озбиљност, па не заслужују, као што рекосмо, да се на њих одговара.

Али морамо извести г. §-а из једне заблуде. Он вели, да би се пројекат закона о правозаступницима могао узаконити „само док је била прошла влада моћна да учини све пред гинким скупштинама,“ а баш прошла влада није могла да продре ни у клубу напредне странке, који је престављао скупштинеку већину, са познатим предлогом о §§ 6 и 6 зак. о правозаступницима, за које се §§-е критичар очајно бори, исто као што се за њих борио и клуб напредне странке. А што се онда хтело предлогом о тим §§-има, хоће се и садањим пројектом закона о правозаступницима, па сто баш напредњаци су били против тога!

* * *

Судски сбичаји. — У Француској је обичај да судови почињу рад после судског одмора на свечани начин. Свечаност обавља се у Апелационим судовима, а у Паризу у Касационом Суду. О свечаности састави се нарочити протокол, — *Procès verbal de rentrée*, који доносимо читаоцима у изводу по „Журналу грађанскога и уголовнаго права,“ а који се односи на свечан почетак судског рада после одмора 1885 године:

„Протокол о отварању седница Касационог Суда. Седница од 16 Октобра 1885 г. председавао први председник г. Барбје.“

„У петак 16 Октобра 1885 г. Касациони суд, сазван првим председником да изврши наредбу (*ordonnance*) од 15 Јануара 1826 г и декрет од 4 Јула 1885 г. ради ступања у отиравање своје дужности, сакупило се у 10½ часова пре подне у дворани савета, у судском дому (*Palais de justice*).“

„Г. први председник, г.г. председници, судије, г. генерални прокуратор Бодуен, г. први генерални правозаступник, генерални правозаступници, главни секретар и секретари били су обучени у одело установљено за свечане седнице.“

Даље је записано у протоколу, да су сви сакупљени отишли у „свету канцелу“ судског дома, где је извршена служба божија, којој су били присутни и судије Апелационог Суда, судије првостепених судова, ереске судије и правозаступници.

По свршетку службе отвара се у дворани судског дома прва седница :

„Г. први председник, пошто је наредио да се врата отворе, објави да почиње свечана јавна седница, па да реч генералном прокуратору г. Бодуену, који позове генералног правозаступника г. Русеље да изговори приступну реч (*discours de rentrée*). Тај говор носи наслов: *Туре, правозаступник, публицист, законодавац и члан магистратуре*. — Један примерак тога говора достављен је секретаријату.“

У протоколу је изложен цео говор, после кога говорник предлаже Касационом Суду: да му „буде угодно“ издати уверење о поднесеном статистичном извешћу за судску 1884—5 годину, и да допусти члановима савета правозаступничке корпорације, који се на свечаности налазе, да понове своју заклетву:

„Г. Менор, главни секретар, прочитао је по налогу г. првог председника формулу заклетве, која гласи:

„Заклињем се, да нећу ни говорити ни публиковати као бранилац или саветодавац што је противно законима, уредбама, моралу, безбедности државе, реду у грађанству, и да нећу избегавати поштовање према судовима и јавним властима.“

„Сваки правозаступник, члан савета корпорације, одговорио је дигнув десну руку: заклињем се!“

„Г. први председник овернио је у име суда ову заклетву, па је онда закључио свечану седницу.“

В Е С Н И К

Привремени буџет. — Указом Његовог Величанства Краља од 31 прошлог месеца наређује се: да буџет, који је за 1886/7-у рач. годину одобрен, важи и за наступајућу 1887/8-у рач. годину, докле Народна Скупштина буџет не реши.

Законски предлози овогодишњој народној скупштини односе се, као што смо јавили, на све гране државне управе. По *правосудној* струци биће поднесени скупштини на решење закон о стецинском поступку, закон о ереским судијама и са њиме у вези преустројство судова у опште и закон о правозаступницима; по *финансиској* закон о буџету, измене и допуне закона о порезу, измене и допуне закона о таксама, закон о новим тронарицама, закон о десетици од лутриских обавезница за исплату реквизиција, закон о зајму за консолидовање и конвертовање државних дугова и закон о установи финансиског савета при министарству финансије; по струци *народне привреде* закон о акционарским удружењима, закон о друштвима за обезбеђење против пожара, на случај смрти и т. д. закон о шумама, закон о уређењу топчидерске економје, закон о уређењу државне ергеле и закон о установи привредног савета при министарству народне привреде; по струци *грађевинској* измене и допуне закона о регулисању положаја техничких и грађевинских чиновника и закон о установи техничког савета при министарству грађевина. Господин министар иностраних дела поднеће скупштини на одобрење железничке конвенције са Турском и Бугарском; а о предлозима по струци полициској, просветно-црквеној и војној још нисмо добили извештај.

* * *

Правнички одбор. — Указом Његовог Величанства Краља од 9. овог месеца постављени су за чланове правничког одбора г.г. Гргур Миловановић, професор Велике Школе; Ђорђе С. Новаковић, судија апелационог суда; Јован Стевчић, секретар министарства грађевине; Михаил Кр. Ђорђевић, јавни правозаступник; Павле Јанковић, судија суда вар. Београда; Антоније Боди, судија суда вар. Београда; Михаил Стевановић, судија суда вар. Београда; Драгомир Тајсић, војно-судски капетан; и Милан Миловановић, јавни правозаступник.

* * *

Правозаступнички испит. — Г. Пера С. Савић, свршени правник, полагао је правозаступнички испит 24. прошлог месеца. Испитну комисију састављали су: г.г. Милош И. Прокић, члан Касац. Суда, који је председавао у комисији (испитао из законика о поступку судском у грађанским парницама), Милвој Црајковић, члан Касац. Суда, (испитао из казненог законика и закона о пороти), И. Јагодић, члан Апелац. Суда (испитао из закона о поступку судском у кривичним делима); Ђ. С. Новаковић, члан Апелац. Суда (испитао из грађанског законика), и г. П. Татић, јавни правозаступник (испитао из закона о стецинском поступку и законика трговачког, *а дао и исмени задатак*).

У главном ово су питања која је г. кандидат добио:

У којој се цели отвара стечај? — Кад бива отварање стечаја? — Кад дужник може да принуди повериоце на равнање?

Колико има ортаклука? — Какав је ово ортаклук: А и Б уор-таче се да воде трговину а фирма им овако гласи „А и друг“?

Мора ли притежалац менице протестовати меницу због неисплате, ако ју је протествовао због непријема?

Шта доноси са собом уговор о пуномоћству? Какве разлике чини закон између пуномоћства? Нека г. кандидат нађе у закону опште и ограничено пуномоћство? Може ли се равнати онај, који има пуномоћје да води парницу, али у пуномоћју није изречно поменуто да се може равнати? — Кад је ко овлашћен да се у једној парници може равнати, може ли се равнати и по другој парници? — Каква је разлика између уговора о најму и пуномоћја? — Кад престаје пуномоћство? — Кад пуномоћство престане, мора ли још да ради пуномоћник и у којим случајевима? — Главни јемац да за себе другога јемца, од кога ће поверилац најпре моћи да тражи наплату? Три јемца јемче овако: први да залогу, други и трећи лично јемство; каква права има поверилац према последњој двојници, а каква према првоме? — Каква права имају јемци према повериоцу?

Мора ли имати кривац заступника и кад? — Која лица могу бити браниоци на претресу? Које су власти надлежне за извињање кривица? Кад полиција извиња? Извиња ли пред два грађанина? Која лица може да узме за присутне? Кад полиција не узме присутне од изабраних, а кривац призна дело а на суду га порече, нада ли то исцељење? У колико нада? Може ли у сваком случају приватни тужилац одустати од тужбе? Кад у више округа неко учини казни дела, који ће суд бити надлежан? — Која су доказна ерества? Вреди ли сведожба незаклета сведока? Вреди ли онога, који је обећао заклетву а незаклет умро? Саучесник пред полицијом признајући дело терети и другог, — кад код суда порече за себе, шта бива?

Кога и шта закон казнама заштићава? — Шта губи онај, који се осуди на робију, заточење или смрт? — Шта је покушај? — Казни ли се увек? — Шта је убиство? — Шта је превара? Каквих превара има? — Који могу бити поротници? — Ко бира поротнике? — Којим редом поротни суд гласа? — Чеге се држе поротници при изрицању пресуде? —

Како се деле права? — Ко решава јавна права(?)? — По чему се опредељује надлежност? — Како се саставља изабрани суд? — Како се саставља изабрани суд ван суда? — Каквих неправда има? — Може ли приватна исправа добити вид јавне? — Како? — Чиме се

доказује исплата дуга? — Пресуда може ли бити предмет обезбеђења(?)? — А шта фали на извршној пресуди да се њоме не може добити обезбеђење, кад има датум, нумеру и т. д.? — Може ли се ставити забрана на половину плате општинских служитеља? — Које су продаје неуредне? — Може ли се покварити продаја покретности? — За које време? — Кад нема места кратком суђењу?

За овим је прочитан писмени задатак г. кандидату, који овако гласи :

у Београду 24 Октобра 1887

Јанко Ивковић из Београда преставља како је он по писменом уговору који подноси, узео од Марка Глигоровића под закуп једну кафану овде у Београду постојећу с тим правом, да у авлији где је та кафана може о свом трошку саградити једну кујну, где би могао јела готовити за своје муштерије — госте.

Кафана коју је узео под закуп за 10 д. месечно, није Маркова својина, него је Ђорђа, Јована и Живка браће Радојевића из Београда.

Уговор о закупу нису потписали сопственици, него је потписао Марко Глигоровић као пуномоћник браће Радојевића, без да је Јанку показао и дао пуномоћје по коме је за овај посао овлашћен.

Јанко је веровао Марку, да је властан добро браће Радојевића под закуп издати, зато потпише уговор, усели се у закупно добро и сагради у авлији кујну, али Ђорђе Радојевић смесничар закупног добра, који је у истој кући где је кафана становао, поруши самовласно кујну, и на тај начин оштети Јанка у радњи; јер са тога није могао костирати своје госте, него се ограничио само на точење пића и т. д.

Јанко тражи помоћ од правозаступника наводећи, да је оштећен а оштећен је вели у најмању руку са 50 д. месечно због порушене кујне.

Оштету тражи од 1 Маја 1885 до 1 Маја 1887 г. јер је закуп закључен 1 Маја 1885 и трајао је до 1 Маја 1887.

Доказа о количини штете нема.

Г. кандидату ставља се у задаћу, да Јанку напише тужбу по законој форми против онога, које одговоран тако, како се ни у ком случају неби Јанко оштетио.

Г. кандидат је овај задатак решио овако :

Суду вар. Београда

Ђорђе Радојевић из Београда, као смесничар Јована, Живка и Ђорђа, браће Радојевића, порушио је самовласно кујну у авлији њихове кафане, коју је кафану узео под закуп од њих, преко њиховог пуномоћника Марка Глигоровића из Београда, мој властодавац Јанко Ивковић из Београда.

По приложеном под \cdot/\cdot уговору о закупу уговорио је мој властодавац Јанко да може у авлији закупне кафане подићи о свом трошку кујну за своје госте.

Уговор о закупу постоји, и ја према § 336 грађ. пост. позивам у заштиту Марка Глигоровића, који је самном уговарао, а Јована и Живка браћу Радојевиће позивам да посведоче, како су они са својим братом, туженим Ђорђем, одиста овластили Марка, да може склапати уговор о закупу.

Рушењем кујне оштетио је Ђорђе мога властодавца са 50 дук. сваког месеца, јер мој властодавац ограничен је био само на точење пића. Како је пак уговор о закупу трајао 24 месеца, т. ј. од 1 Маја 1885 до 1 Маја 1887 г. то је мом властодавцу проузрокована штета у хиљаду и две стотине дуката цес. и ја по пуномоћију приложеном под \cdot/\cdot тужим Ђорђа Радојевића, да плати моме властодавцу 1200 д. ц. заједно са 6⁰/₀ интереса од 1 Маја о. г. до наплате, даље да плати у име таксе за ову тужбу — динара, да плати све судске трошкове и за писање ове тужбе 36 динара.

24. Октобра 1887 год.
Београд.

Пера С. Савић.
правозаступник.

Затим је г. председник комисије саопштио: да је г. кандидат испит правозаступнички *добро* положио.

Напомињемо, да смо нарочито пазили да верно саопштимо питања г.г. чланова испитне комисије и саопштавамо их речимице онако, како су постављена.

* * *

Правозаступници. — г.г. Никола Стевановић окружни начелник у пензији и Пера С. Савић свршени правник, постављени су за правозаступнике за варош Београд.

П И Т А Њ Е

Украо Л. стотину дуката, па их дао под интерес, али зеленашки. О зеленашком интересу нема доказа. Ухвате Л. и он призна крађу. На суду поднесе и обвезе дужника, којима је дао новац под интерес, па дужници положише дугујуће суме према својим обвезама, јер је рок плаћању прошао. Суме су биле толике, да се из њих приватни тужилац потпуно намирује за своју стотину са законим 6⁰/₀ год. инт. од дана крађе до наплате, и наплаћује се такса са свима трошковима, (у које ваља рачунати и накнаду трошкова приватног тужиоца,) тако, да остане вишак од 70 динара.

Питање је: како ће и по коме законском пропису гласити судска пресуда односно тога вишка? коме ће тај вишак принасти? да ли тужиоцу, који је потпуно измирен, или осуђеноме, који се по правилу не може користити недозвољеним делом, или коме по нашим законима?

М. С.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА

На питања са више страна одговарамо, да имамо све бројеве Бранича од почетка ове године и шиљемо их положеној претплати за целу годину.

Г. Густаву Флајшеру професору, Беловар. Послали смо вам број 19 Бранича. Молимо за даљу кореспонденцију.

Г. Р. II. Београд. Благодаримо вам на извешћу о г. §. Ако буде пужно употребимо га, али пошто се и сами о свему уверимо.

ВЛАСНИК:

Удружење јавних правозаступн. у Србији.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

ЂОРЂЕ А. МЕНАДОВИЋ

ЈАВНИ ПРАВЗАСТУПНИК.